

Список літератури: 1. Власов В. Глобалізаційний вплив – стратегічна основа розвитку міжнародної торгівлі // Економіка України. – 2011. – № 4. – С. 63–72. 2. Економіка України за 2009 рік // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 16. 3. Кухарська Н.О. Міжнародна економічна діяльність України. // «Одисей», 2011. – 456 с. 4. Макуха С.М. Міжнародні господарські зв'язки країн із перехідною економікою в умовах глобалізації. – Х.: Право, 2010. – 304 с. 5. Московкин Б.М. Матричный анализ товарно-страновой структуры внешней торговли: на примере Украины и стран ЕС / Московкин Б.М., Колесникова Н.И. // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3. – С. 26–36. 6. Ус І.В. Вплив економічних суперечностей між країнами – учасницями СОТ на інституціональний розвиток цієї організації // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 7. – С. 16–24. 7. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Сайт Державної служби статистики України.

*Борзенко В.І., П'ятак Т.В., Решетняк Ю.Б.
м. Харків, Україна*

МІЖНАРОДНА КООПЕРАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Кооперація є необхідною умовою налагодження вузькоспеціалізованого виробництва та реалізації великомасштабних проектів, що нерідко є нездійсненним для однієї країни. Загальною об'єктивною основою міжнародного кооперування виробництва є зростаючий рівень розвитку продуктивних сил, а отже, ступінь їх розчленування на галузі, виробництва, підприємства. У результаті впливу НТР була створена матеріальна основа для широкого розвитку виробничого кооперування.

Як свідчить господарська практика, для радянської економіки було характерним те, що визначальними факторами росту були розвиток масового виробництва і підвищення ефекту його укрупнення. В міру укрупнення підприємств скорочуються витрати на одиницю продукції, пов'язані з проектуванням, конструюванням і розробкою виробів. Збільшення розмірів виробництва створює додаткові можливості, пов'язані зі застосуванням складних і дуже дорогих машинних комплексів, а також дозволяє створювати побічні продукти.

Економічний ефект від зміни масштабів кооперації праці залежить від різних умов: характеру і потужності устаткування, технології виробництва, відстані підприємства від джерел сировини, використання енергоносіїв, споживачів готової продукції й інших технічних, організаційних і соціально-економічних факторів. У сучасних умовах рівень механізації безупинно підвищується. Ручні і машинно-ручні процеси замінюються механічними й автоматизованими. Концентрація операцій і впровадження багатопозиційних методів обробки виробів у сполученні з автоматизацією створюють передумови росту продуктивності праці, інтенсифікації і підвищення ефективності виробництва. Впровадження роторних ліній приводить до сполучення в часі й у просторі основних процесів і процесів переміщення. Застосування агрегатів із програмним управлінням дозволяє використовувати переваги автоматизації виробництва і створює можливість швидкого переключення з одного виду робіт на іншій, механізується й автоматизується управління [1].

Зі зміною цих умов ефективність укрупнення виробництва може як зростати, так і зменшуватися. Більш того, необмежене збільшення масштабів підприємств може стати фактором визначального збільшення господарських витрат. Наявність великих спеціалізованих підприємств припускає встановлення значної кількості кооперативних зв'язків з іншими спеціалізованими підприємствами.

Виробничі підприємства мають різну структуру й орієнтовані на випуск продукції з повними і неповним технологічними циклами. Підприємства з неповним технологічним циклом відображають сформовану спеціалізацію виробництв у конкретній галузі, а також систему регіональних і міждержавних кооперативних зв'язків.

Вибір того або іншого варіанта виробничої структури залежить від наступних факторів: розміру і масштабу виробництва підприємства; технологічної і продуктивної особливості виробленої продукції; обсягів випуску по кожному виду продукції; номенклатури й асортименту продукції, що випускається; форми спеціалізації підрозділів підприємства; форми кооперування з іншими підприємствами по випуску конкретних видів продукції; нормативів чисельності і керованості виробничих підрозділів.

Виробнича структура підприємства змінюється протягом тривалого часу, вона динамічна, тому що, на підприємствах відбуваються процеси розвитку техніки і технології, поглиблення суспільного поділу праці, підвищення рівня організації виробництва, розвитку спеціалізації і кооперування, поєднання науки і виробництва.

Незалежно від галузі, до якої належить підприємство, питання про виробничу структуру є одним із ключових у системі управління. Від правильно і чітко розробленої структури залежать результати господарської діяльності підприємства, а також ефективність усіх процесів, що протікають. На виробничу структуру підприємств впливають розміри підприємства, види і характер продукції, що випускається, технологія її виготовлення, стабільність і ступінь кооперування виробництва.

Для підприємств пострадянського простору розрізняють три основних види виробничої структури підприємств: технологічну, предметну, предметно-технологічну. Відповідно розрізняють і основні форми спеціалізації основних підрозділів підприємств, у залежності від стадій, у яких відбуваються виробничі процеси: заготівельна, обробна і складальна. Відповідно спеціалізація приймає наступні форми [2]:

1. Технологічна структура припускає чітку технологічну відособленість окремих видів виробництв. При такій структурі в підрозділах виконується певна частина технологічного процесу, що складається з декількох однотипних операцій при широкій номенклатурі оброблюваних деталей. При цьому в підрозділах встановлюється однотипне устаткування, а іноді навіть близьке по габаритах.

2. Предметна структура припускає спеціалізацію основних підрозділів підприємства і їхніх ділянок на виготовленні кожним з них певного закріпленого за ним виробу, або його частини (вузла, агрегату), або визначеної групи деталей.

3. Предметно-технологічна структура характеризується наявністю на одному підприємстві основних підрозділів, організованих і по предметному, і по технологічному принципах.

Успішна робота таких підприємств заснована на розвитку широкої кооперації, при якій значне число підприємств спільно беруть участь у тому самому процесі праці або в різних, але зв'язаних між собою процесах. Поділ єдиного економічного простору на окремі незалежні держави привело до розриву економічних зв'язків між підприємствами, значному зниженню обсягів виробленої продукції, втрати конкурентних переваг, пов'язаних з масштабом виробництва і втратою традиційних для цих підприємств ринків збуту. Деякі підприємства, що входили в систему кооперації припинили своє існування і, таким чином, відновлення кооперативних зв'язків стало практично неможливо. У найбільш складних умовах роботи виявилися підприємства з неповним виробничим циклом.

Вихід із зазначених ускладнень можливий за рахунок встановлення нових кооперативних зв'язків, доповнення технологічних циклів або реструктуризації підприємства, що здійснюється на основі порівняльного аналізу існуючої результативності великих і

дрібних підприємств. При реструктуризації враховується ефект, пов'язаний зі зниженням витрат при виробництві продукції. Відновлення кооперативних зв'язків на пострадянському просторі ускладнюється відсутністю міждержавних угод, наявністю митних бар'єрів і збільшенням транспортних витрат.

Тому кожне підприємство повинне сформулювати стратегію виробничої діяльності, засновану на встановленні раціональної глибини, форм поділу і кооперації праці, що сприятиме зниженню витрат праці, витрат виробництва, росту продуктивності праці.

Існують певні умови, що обмежують доцільність і ефективність поглиблення поділу праці. Як би великі не були переваги поділу праці, його поглиблення має свої межі, а саме: технічну, економічну, психофізіологічну і соціальну. Межі поділу праці – це гранично припустимі значення розподілення трудового процесу, у рамках яких досягається найбільша ефективність праці. Технічна межа поділу праці, зв'язана з технічними можливостями сучасного виробництва, має верхнє і нижнє значення.

Нижня межа обумовлена тим, що з однієї окремої трудової дії, тим більше, трудового руху операція складатися не може. Верхня технічна межа – обробка цілком предмета праці. Економічна границя поділу праці – це порівняльна тривалість виробничого циклу по виготовленню певної продукції, або питомі витрати робочого часу на одиницю продукції до і після поглиблення поділу праці. Сумарні витрати робочого часу на виготовлення продукції повинні бути рівні або менше тих, котрі були при колишній організації праці. Тобто сумарний вплив факторів, що знижують тривалість виробничого циклу, повинний бути більше сумарного впливу факторів, що підвищують цю тривалість. При рівності тривалості виробничих циклів вибирається варіант поділу праці, при якому більше частка оперативної роботи в сукупних витратах робочого часу.

Науково-технічний прогрес приводить до розвитку й удосконалювання знарядь праці – машин, механізмів, інструментів, до прогресивних змін у технології виробництва. Чим більше механізується і автоматизується виробництво, тим далі відстоїть робітник-виконавець від предмета праці і від безпосереднього його перетворення. Функції робітника виконують машина, автомат, або відповідна апаратура. При цьому виявляються суперечливі тенденції: з одного боку, процес праці полегшується, але в той же час вимагає для свого здійснення більш високої кваліфікації працівника. Умовою кооперування підприємств є виникнення системного (синергетичного) ефекту, який полягає у відхиленні від адитивності, тобто в тому, що сума елементів в об'єднаній системі перевершує суму властивостей у початкових системах.

Умови доцільності кооперування підприємств можуть бути визначені наступним чином:

$$N_k = \sum_{n=1}^N A_k \& B_n + S ,$$

де N_k – синергетичний ефект; A_k – сума властивостей першого підприємства; B_n – сума властивостей інших підприємств; S – показник, що відбиває системний ефект.

Таким чином, при встановленні міжнародних або регіональних кооперативних зв'язків необхідно враховувати синергетичний ефект від об'єднання, який повинний бути позитивним.

Список літератури: 1. Фатхутдинов Р.А. Организация производства. – М.: ИНФРА – М., 2008. – 672 с. 2. Фомішин С.В. Сучасні тенденції розвитку форм міжнародного поділу праці в світовому господарстві / Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.1. – С. 250–257.